

Fiedler Judit

Van-e szükség vizuális nevelésre a középiskolákban?

■ A fentebb olvasható kérdésre adott válaszom nem takarogatom sokáig: huszonegy éves gyakorló pedagógusi munka után egyértelműen azt mondom, hogy igen. Nagyon is. Nagy igény lenne rá! Vizuális lények vagyunk, nemcsak testünk és szellemünk van, melyet edzeni és erősíteni kell, hanem lelkünk is, ami törődést, gondozást, ápolást, fejlesztést igényel. Ízlésünk, szépérzékünk, a művészetekhez fűződő kapcsolatunk formálható, alakítható, csakúgy, mint

1.

testünk izomzata. Ha a kisgyerekkortól kezdve nem foglalkozunk vizuális identitásunk alakításával minden oktatási szinten, elkorcsosul, elsovad, és generációk válnak a könnyen emészthető „giccek” feneketlen kútjává. Hiába nézünk a szemünkkel, melyen keresztül hatalmas mennyiségben árad felénk a sok képi információ, sosem lesz módunk megtanulni látni is! Ha a

művészet szeretetére, befogadására, az önkifejezésre való nevelés kimarad az ifjak életéből, és az oktatás keretei között sem adjuk meg a felnövő generációk kreatív oldalának azokat az előrelépési lehetőségeket, melyeket csak a vizuális kultúra területei biztosítanak, sosem lesz diákjainkból teljes ember.

Sokat olvashattuk már, de általános igazságnak tartom: „Earth without art is just eh.” (Az idézet eredete ismeretlen.)

Mindig is vallottam, hogy vizuáliskultúra-tanárként az összes tantárgy közül az enyém a legszebbik szak, mert változatos, sokszínű, kreatív, élményt adó, jól értelmezhető, és nincs az életnek oly területe, melyben ne lenne jelen, hiszen minden téren használható, minden egyéb tudományhoz és társművészethez hozzákapcsolható tartalmat közvetít. Pályakezdő korom óta azt tapasztaltam,

hogy az elsőtől a nyolcadik osztályig nincs olyan tanuló, aki valamely részterületében ne találna örömet és ne élne át az alkotásból vagy a művek titkainak megismeréséből, az összefüggések megértéséből fakadó sikerélményt, ha őstehetség, ha nem, ha rossz körülmények közül érkezik, ha megvan mindene, akkor is. A tantárgy léte, fontossága, hasznossága sosem volt kérdéses számomra. Mára számos tudományos bizonyíték van arra, hogy az alkotás mindennapos jelenléte a diák életében olyan kompetenciák fejlődésére is kihat, amelyek más szakterületekhez szükségesek.¹ Az viszont annál inkább kérdéses, hogy miért vetnek mégis folyton-folyvást gáncsot a művészeti területek közoktatáson belüli kibontakoztatása, gördülékeny és hatékony működése elé. Hát

él még olyan ember ma környezetünkben, aki nem vesz tudomást a tárgyi kultúra, az épített környezet, a képző- és népművészet, a fénytechnika, a digitális képi világ, a filmek stb. életünkben betöltött, kiemelt szerepéről? De ne szaladjunk ennyire előre!

Pályakezdő korom óta alkalmazkodtam a tantárgy szűkös kereteihez. Elfogadtam a felfoghatatlant, igyekeztem a minimális óraszámra a maximális lehetőséget beleprésselni, és nem panaszkodni olyasmi miatt, amin nincs hatalmam változtatni. Nagyon szeretek tanítani, így mindig megkerestem az okokat, melyekkel meggyőztem magam arról, hogy miért érdemes minden felmerülő nehézség és kicsinyes, generált probléma ellenére is tanárnak maradni. Kitartottam, mert megtiszteltetésnek éreztem, hogy a vizuáliskultúra-órán (jelentsen az bármit is) részese lehetek

2.

annak a nagyszerű élménynek, ahogy diákjaim fokozatosan felfedezik a művészet szépségeit, feloldódnak, mint a festék a víz érintésére, amikor az anyag a kezük nyomán alkotássá változik.

Sok diák sok energiát fektet be annak érdekében, hogy a magas szinten kivitelezett alkotást mutathasson fel egy-egy feladat esetén. Mindig nagyra becsültem az eltökéltséget, a munkára fordított otthoni időt, a gondos tervezést, mert a legtöbb fiatal igyekszik minőségi produktumot kiadni a kezéből. Egy jó rajz, egy izgalmas fotó, egy formabontó plasztika nem „csak úgy” jön, hanem a mögött erőbefektetés, szellemi munka is van! Emiatt különösen fáj az a megalázó hozzáállás, mely nem teljesen egyedi: „félhivatalosan” megkértek, hogy minden diáknak adjak ötöst rajzból statisztikajavító célzattal, mert ez úgyis csak egy készségtantárgy, tehát nem számít. Ekkor azt gondoltam, talán mégiscsak külföldön van a helyem, nincs értelme tovább bizonygatnom a vizualitás értékeit és nevelő hatását pedagógusi körökben. De ekkor lehetőségem nyílt tizenöt, általános iskolai oktatásban eltöltött év és sokol-

3.

dalú tapasztalatszerzés után egy gimnázium vizuáliskultúra-tanárává válnom, így a pályán maradhattam.

Véleményem szerint a középiskola az oktatásnak az a szintje, ahol az óvodapedagógusok és az alsó tagozatos tanítók sorsdöntően fontos alapozómunkáját követően a felsős tanárok téglánként felépített fa-

lára rátehetjük a tetőt. Az építkezés leglátványosabb része! De nem így a vizuális kultúra esetében!

A vizuális kultúra (és -tanár) szerepe a gimnáziumi oktatásban

Egy átlagos, középiskolai vizuáliskultúra-tanár feladata az, hogy rávilágítson: azok a diákok is képesek kiváló alkotások létrehozására, akik a tudományok mellett kötelezték el magukat, és a művészettel mint általánosan művelő tantárggyal foglalkoznak. Ugyanis a tudományos tagozat nem hátráltató tényező a művészeti tevékenységek esetén, hanem éppen hogy a két terület kölcsönösen erősíti egymást: intelligens, sokoldalúan művelt emberek tudnak leginkább értékes alkotóművészeti produktumot létrehozni és azt értelmezni.

Bár a cél természetesen nem az, hogy művészeket faragjunk a tanulókból, mert ehhez nem adottak a feltételek (erre ott vannak az érdeklődők számára a művészeti tagozatok, művészeti iskolák), de lehetőséget kínálhatunk arra, hogy a középiskolások megtanulják értékelni, megbecsülni az alkotói létet, belelássanak a műtárgykészítés elmélyült folyamatába, és legyen egy minimális rálátásuk a művészvilágra. Egy olyan értelmes generáció kinevelésén fáradozom sokakkal együtt, akikből fejlett vizuális látásmóddal rendelkező, befogadó lelkületű, a látványra érzékenyen reagálni tudó, az értéket felismerni képes felnőttek válhatnak.

Most viszont gyakorló pedagógusként kikiáltok a soraim közül, mert láthatatlan kezek ezen célok megvalósulását a tervezett változtatások bevezetésével oly mértékben sodorják veszélybe, amit nem nézhetek tétlenül. Milyen leendő értelmiségi réteg kezébe adunk majd érettségit, ha minden előnyét figyelmen kívül hagyva, hagyjuk kiszorítani a művészek felbecsülhetetlen értékeit már a gimnáziumokból is? A művészetet meg kell tapasztalni, különben elmarad a kötődés, mert legyen szó díszítő-, építő-, képző-, népvagy iparművészetről, az valakinek és valakiről szól. Igényes humán közeg nélkül mivé lesz a befogadásra, elfogadásra felkínált művészi alkotás?

A közoktatásban leépített, már így is megtépzott, presztízsét veszített vizuális kultúra tantárgy hiányában vajon kik lesznek azok a kiváltságosok, akik valaha esélyt kapnak arra, hogy értő közönséggé, művészetpártolóvá, esetleg plusz energiával művészé válhassanak? Nincs minden településen színvonalas művészeti iskola szakképzett tanárral, ahol térítésmentesen tehetséggondozást vehetnek igénybe fiataljaink.

A NAT és az újabb tervezet is alkotásközpontú tanóráként határozza meg a vizuális kultúrát, ami még rendben is lenne. Az alkotás iránti vágy benne van a tanulóknak, és a kollégák is szeretnék a legtöbbet nyújtani. No, de heti egyszer negyvenöt percben, teljes osztályokkal? Mikor teremtsen a tanár lehetőséget arra, hogy dizájn-kultúrából, divattör-

4.

5.

ténetből, mozgókép-ismereti alapokból, fotótörténetből, a művészettörténet legalapvetőbb összefüggéseinek megértéséből táplálkozva gyakorlati feladat létrehozására inspiráljon?

Vajon készíthet-e egy technikai és elméleti előképzettséggel nem rendelkező diák bármiféle értelmes produktumot úgy, hogy negyven percbe (öt perc elmegy a ki-be pakolással) a feladatismertetés, az ötletelés, a tervezés és a kivitelezés is belefér? És milyen anyagból?

6.

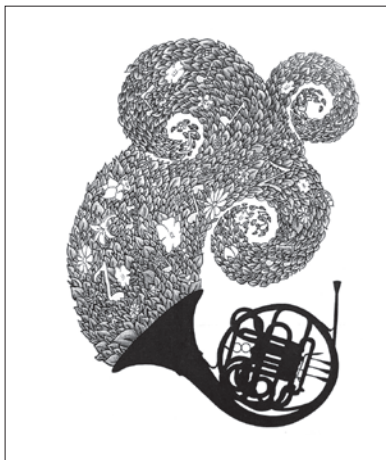
Kérdés kérdés hátán. Ki fog válaszolni?

Maximális erőbefektetés mellett is rendkívül nehéz a legegyszerűbb szakmai célok elérése, ha arra csak heti egyszer negyvenöt perces időkeret áll rendelkezésre.

Elengedhetetlen lenne, hogy a művészeti órák számát legalább a duplájára emeljék.

Továbbá nem elhanyagolható tény (bár tanévenként változó), hogy egy gimnáziumi vizuáliskultúra-tanár egyszerre tizenhat-huszonkét osztályban tanít, ami hosszú távon megterhelőbb, mint korábban valaha gondoltam. A körülbelül harmincfős osztálylétszámok mellett ez évi negyyszáznyolcvan-hatszázhatvan diákot jelent, akik elvárják a személyes odafigyelést, korrekt értékelést és pénteken, a hetedik órában is a lelkes és változatos, kooperatív és csoportos feladatokkal, izgalmas projექtekkel tarkított tanórát. (És ezt joggal teszik, mert a tantárgy kiválóan alkalmas az élményszerű oktatás módszereinek alkalmazására!)

7.

Egy vizuáliskultúra-tanár tízperces váltásokkal újabb és újabb arcokkal találkozik, akiket csak egy hét elteltével láthat majd újra, így esélye sincs a személyes kontaktus kialakításra. A tanulók nevének megjegyzése szinte kizárt. Személyre szabott tanácsadás? Kicsengetésig oda sem lehet jutni mindenkire! És az a kolléga, aki két-három iskolába tanít be az alacsony óraszámok miatt, vajon mekkora hatékonysággal képes a vizuális nevelés terén sikereket felmutatni vagy aktív tag-

jává válni egy-egy munkaközösségnek? **Rendkívül fontos lenne az új NAT kialakításakor a tanárok hosszú távú terhelhetőségét is figyelembe venni.**

Továbbá sok, középiskolában tanító kolléga fáradozik azon, hogy a tanóráikon túl is olyan esztétikus közeget tudjon teremteni (például kiállításrendezéssel, dekorációkészítéssel, reklámgrafikai produktumok tervezésével), amely segíti a fiatalok lelki nyitottságának megőrzését, felnyitja a szemüket a másik ember értékeinek észrevételére és elfogadására, kíváncsivá teszi őket az ábrázoló- és díszítőművészetek iránt, valamint elgondolkodtatja őket, esetleg célirányosan információt is közöl, vagy csak jó érzést vált ki a szemlélőből. Készen kapott szemléltetőeszközünk ugyanis nincsenek.

Mára már az is bizonyított tény, hogy a minőségi környezet százalékokban mérhető módon befolyásolja a diákok iskolai teljesítményét.² Nem mindegy, hogy milyen tárgyi kultúra veszi őket körül az iskola falai között eltöltött hét-tíz óra alatt! A közvetett hatások olykor mélyebb nyomot hagyhatnak a gyerek lelkében, mint a tanórán vetített képek. A minőségi, trendi és esztétikus környezet megteremtése azonban nincs ingyen. Arra gondolok, hogy pénz nélkül nincs művészet, se környezetkultúra, se izgalmas belsőépítészet, mint ahogy hangszer nélkül sem lehet megtanítani senkit zongorázni, de víz nélkül úszóbajnokság sincs.

Szükséges, hogy a vizuális kultúra általános alapelveinek meghatározása mellé rendeljék hozzá a teljesítés körülményeinek biztosítását! Ennek hiányában ugyanis nincs értelme szakmai kérdésekről, tananyagtartalmakról beszélni. Környezetemben húsz középiskola szaktanáraival vagyok kapcsolatban. (Írásomban az ő véleményüket, tapasztalatukat is közvetítem!) Közülük jelenleg ötnek van szaktanterme (ezek közül kettő egyházi fenntartású iskola). A többi kolléga minden tanórát másik teremben tart úgy, hogy kosarakban hordja ide-oda a kellékeket, ha vannak náluk olyanok egyáltalán. Szertár csak ott van, ahol szaktanterem is. Így a plasztikai feladatok kivitelezésébe a tanár bele se fog, mert nem tudja hol raktározni az elkészült munkákat. Sötétítés vetítéshez? Semmi. Csap a leg-

8.

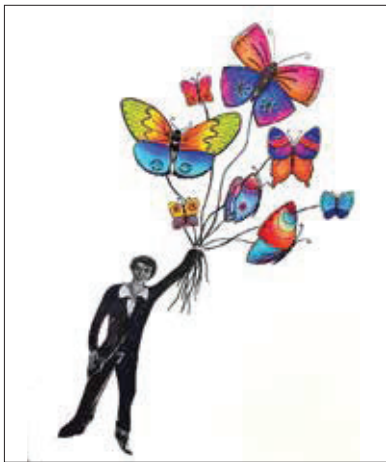

8.

több teremben nincs, de minek is lenne, ha nincsenek az iskola által biztosított festészeti eszközök? Csak az van, amit esetleg a diák elhoz az iskolába magával. (Tévedés azt feltételezni, hogy az érintőképernyős, internet-hozzáférése telefon ott lapul minden diák zsebében, így majd eszközök hiányában dolgozunk avval, és fotózunk, filmet forgatunk vagy animálunk. Ez sajnos illúzió. Az osztálylétszám nagysága, valamint az informatikatermek túlterheltsége miatt teremcserével sem sok helyen oldható meg a művészeti órákhoz kapcsolódó digitális lehetőségek gyakoroltatása.)

Hogyan lehet hát elvárni a tanulóktól, hogy komolyan vegyék a tantárgyat? Ó, arról is írhatnék, hogy néhány év alatt mennyit változott fiataljaink a kitartó munkához fűződő viszonya mai, rohanásba kényszerített világunkban: a tanulók jelentős része instant örömeire vágyik, tervezés nélküli, azonnali sikert akar. Nehezen tűri a kudarcot, feladja, ha egy alkotás elsőre nem sikerül. Megrémül, amikor

9.

rájön, mennyit kellene gyakorolnia a fejlődés érdekében. A kritikára, a korrekcióra sokan nagyon érzékenyen reagálnak. De nem probléma, a jelenlegi művészeti foglalkozásokra szánt elkésztetően picinyke idő úgysem alkalmas elmélyült alkotásra, fejlesztésre pedig semmi esetre sem. Valóban csak a tíz-harminc perc alatt elkészíthető művek szintjén

mozgunk. Esetleg, néha két alkalommal is előveszünk egy-egy munkát. Bodóczy István szavaival élve: ez valóban csak „maszátolás”.

Ettől függetlenül mégis tartják a frontot a középiskolai tanárok, mert hisznek a munkájuk értelmében. Szinte az egyetlen, ami a szakterület méltóságát, rangját növelni tudja egy gimnáziumban, hogy vizuális kultúra tantárgyból érettségizni lehetett. Nagyszerűen összeállított, bár sok pluszmunkával járó, de teljesíthető követelménnyel kialakított, kreatív, szabadságot is nyújtó, remek vizsgát tehetek tizenkettedik osztály végén azok, akik ezt a területet választották érettségi tárgyként. Rettenetesen vágytunk arra a fordulatra, hogy az új NAT felfogása szerint eljön az idő, amikor ez a vizsga alapfeltétel lesz a szakirányú egyetemi továbbtanulás esetén (például tanárképzés), így ösztönözve a diákokat arra, hogy még jobban elmélyüljenek a művészetek területeiben és felfedezzék azokat a mélységeket,

amik legalább annyira fontosak lennének a történelem és a magyar érettségi vizsga kiegészítéseként is, mint amennyire önállóan is megállják a helyüket. Ehelyett fájdalomosan vehetjük tudomásul, hogy elvárásainkkal ellentétben a kilencedik és tizedik évfolyamra leszorított tantárgyat tovább degradálták, és még a vizsga lehetőségétől is megkívánnak fosztani mindenkit. Ha a tantárgy pusztán csak választható lesz, és még az OKTV vizuális és művészettörténeti versenyeit is eltörlik (amiért, mondjuk, eddig sem járt egyetlen pluszpont, dobogós eredmény esetén sem!), csak idő kérdése, és a tantárgy önmagát fogja felőrölni. A pontosan körvonalozott kimeneteli követelmények és a következmények nélküli, céltalan „szabadság” apátiához vezethet. Ez a tantárgy nem egy rekreációs „pár perc”, ahol majd egy kicsit kreatívkodva alkotgatunk valamit papírból (ha hoznak a diákok) – egy kis tanári segítség mellett!

10.

A vezetőség szerepe a vizuális nevelés eredményességében

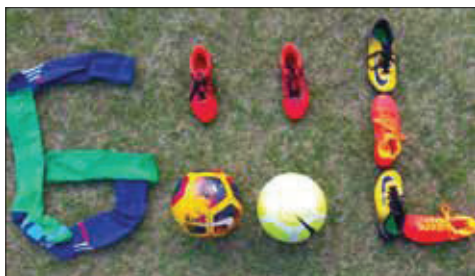
Persze nem csak rossz iskolák és tragikus körülmények vannak. Van sok nagyszerű, bevált módszer, jól működő oktatási projekt, délutáni tehetséggondozás, fantasztikus versenyeredmények, interaktív osztályterem stb., amire érdemes odafigyelni. Követendő példaként említem a Szegedi Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium vezetőségét, akik teljes őszinteséggel támogatnak minden olyan iskolán belüli, művészeti neveléshez köthető kezdeményezést, amely a diákok haladását és fejlődését segíti elő. Életemben először tapasztaltam meg azt, hogy milyen szabadságot ad egy szaktanár számára, ha az intézmény vezetősége bizalommal van a pedagógus munkája iránt és egyenrangú módon kezeli a különböző tantárgyakat. Megkapunk minden olyan tárgyi feltételt, ami a kiállításrendezéshez, prezentáláshoz, minőségi dekoráláshoz és természetesen a tanórák zavartalan lebonyolításához, a szakmai fejlődéshez szükséges. Az iskola minden osztálya festhet, ragaszthat, plasztiki-

11.

kai feladatokat alkothat, animálhat, sőt sokszorosított grafikát készíthetünk, graffitizunk, tehát megtehetünk mindent, amit csak szeretnénk és ami a heti egy órába, művészetek esetén dupla órába belefér. Ugyanis az iskola megteremtette azokat a feltételeket, amelyek kellettek ahhoz, hogy a diákok számára minden elérhető legyen a kreatív gondolataik megvalósításához. Szertár is van. Pedig mi is állami fenntartású iskola vagyunk. De egy hatékony pedagógiai attitűdnek köszönhetően megkapjuk azt a pluszt, ami csak a hozzáálláson és a támogató vezetői magatartáson múlik.

12.

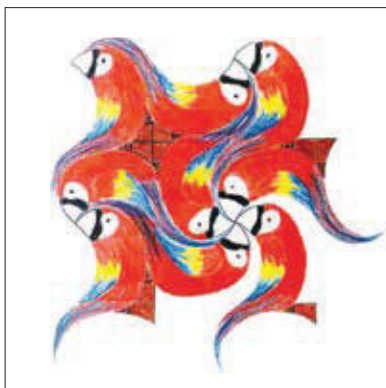

Így kellene ennek működni minden intézményben. De rendszerszinten nem tisztességes a rajzos kollégákkal szemben, hogy hátrányt szenvedjenek az egész tantárgyukkal együtt, csak mert másnak, máshol, más körülmények között nem áll érdekében a munka hatékonyságának előmozdítása. A lehetőségek megteremtése nem szabad, hogy esetleges legyen, és azon múljon, hogy a tanár ki tudja-e harcolni a tárgyi feltételeket vagy nem.

De mi is az a vizuális kultúra?

Az eltelt évtizedek alatt ezt a tantárgyat már sokszor, sokféleképpen hívták: rajz és művészettörténet/műalkotások elemzése/vizuális kultúra. Amíg a „rajz” szócska ott volt az elején, nem is okozott fennakadást, de amikor csupaszon maradt a „vizuális kultúra”, több diákban felmerült a kérdés: „Mit jelent ez? Ja, ez a rajzóra, csak most valamiért így hívják” – konstatálták többen, és ennyiben maradtak.

13.

Évek teltek el a változás óta, és még mindig avval kezdem a kilencedik évfolyamos diákjaim tanévét, hogy elmondom nekik: ezen az órán nem klasszikus tárgy- és emberábrázolással, tónusos gyakorlatokkal fognak találkozni, és nem is a művészettörténeti korokat fogjuk korszakonként végigvizsgálni, mert a tananyagtartalom már más-

ról szól. Elképesztő módon kiszűnesedett a palettánk.

Fontos tisztázni, hogy a középiskolai oktatás színterein mást jelent a művészeti képzés/a művészeti tagozat, mely átfogóbb, nagyobb óraszámú zajlik és szakspecifikus, míg a vizuális kultúra elsősorban egy általánosan művelő

tantárgy. A szakiskolák diákjait már sajnos teljesen megfosztották attól az alapszükséglettől, hogy az alkotói folyamatoknak részesei lehessenek. Ez hatalmas veszteség, hiszen a művészethez mindenkinek joga van!

Több osztályom igényelte, hogy definiáljam a „vizuális kultúra” kifejezést, mert ők érteni akarják a jelentését, ha már így felhívom rá a figyelmüket. A kérdés egyszerű, de válaszolni rá nem az. Miről szól ez a tantárgy valójában? Az eltelt hat év alatt harminchat (!) kilencedikes osztállyal néztem szembe szeptemberben, és eddig még egy tanuló sem akadt, aki a nyolcéves általános iskolai tanulmányait összegezve választ adott volna a kérdésemre.

Az általam is ismert általános és középiskolák jelentős részében (a szakos kolléga saját bevallása szerint is) mindenki úgy gazdálkodik a szaktantárgyi lehetőségeivel, ahogy a körülmények engedik, nem pedig úgy, ahogy egy központi gondolat javasolja. Nem mindenki foglalkozik definíciókkal, magyarázatokkal, mindenki csinálja, amit tud, amit megszokott, amit megtanult és kitapasztalt, ami bevált.³

Vajon mi az oka annak, hogy a kollégák jelentős része el sem olvassa a saját tantárgyára vonatkozó változásokat? Mi értelme van a tananyagtartalom módosításának, finomításának, ha a gyakorló pedagógusok azt úgysem vagy csak kismértékben veszik figyelembe? Van-e értelme olyan módosításokat végrehajtani, amelyek gyakorlati szinten nem kivitelezhetők maradéktalanul? Mit kellene tenni annak érdekében, hogy

ez a helyzet megváltozzon? Van egyáltalán kommunikáció a vizuális kultúra/művésztanárok/egyetemi tanárok/akadémikusok között? Vajon a NAT íróit érdekli-e egyáltalán a gyakorló tanárok hétköznapi tapasztalata és az új elképzelések megvalósításának realitása? Esetleg érdekel valakit, hogy a diákok jövője számára mi lenne a legjobb, vagy csak az számít, hogy melyik terület milyen erős lobbival tudja a másikat a háttérbe szorítani? Hová lett a szakiskolákból a művészeti nevelés? Nagyon megalázó elképzelés volt a döntéshozók részéről az a felvetés, hogy egy építész tagozatos diák nem részesülhet vizuális kultúra-képzésben. Miért nem tanulhat egy leendő asztalos bútor-, dizájntörténetet, egy ifjú kőműves építészetet vagy egy cukrász szintant? A szakembereknek nem kell a képességfejlesztő, lélekemelő tantárgy, ahol némi látásmódfejlesztés, szakmai alapokra fektetett gondolkodtatás, kreatív művészeti gyakorlat is folyhatna?

14.

Hány tanárnak nyílt lehetősége kifejezni álláspontját egy eredményes és hatékony változás elindítása kapcsán? Vizsgálta valaki, hogy a művészetek teljes elhagyása a középiskolai oktatásból milyen következményekkel járt? Megérte a megcsonkítás? Vajon nyerhet-e háborút egy generális ügy, hogy nem veszi figyelembe a vitézei helyzetét és állapotát? Mert a korszerű módszertan, az új szemléletmód, a valódi szerkezeti változás már nagyon kellene, ez nem vitatható! Két évtizede tanítok, de olyan szakmai vitán, beszélgetésen, ahol kíváncsiak lettek volna arra, hogy mik a problémáink, megoldási javaslataink az iskolákban, csak néhány hete volt először lehetőségem részt venni, a NAT újragondolása kapcsán. Pedig aktívan kerestem a lehetőséget erre korábban is. Kevesen jutnak el a fővárosi rendezvényekre és továbbképzésekre.

Igényünk és szükségünk lenne olyan fórumokra, ahol megfelelő módon tájékozódhatunk a legújabb lehetőségekről, szakirodalmakról, új szemléletmódokról, módszerekről, megismerkedhetünk digitális tananyagokat,

15.

azaz ahol egy tanár bekapcsolódhat a szakmai „vérkeringésbe”.⁴

Az egyik legnagyobb probléma a középiskolai vizuáliskultúra-tanárok számára, hogy legtöbbször nincs kivel megbeszélniük a felmerülő kérdéseket, nincs szakos társuk, mert egyedül vannak az iskolában. A napi feladatok és leterheltség mellett pedig

nincs lehetőségük kimozdulni, tájékozódni, a többi, szintén szeparáltan dolgozó kollégával tapasztalatot cserélni. Ennek a problémának feloldására kezdtünk bele két éve egy helyi értékeket felsorakoztató, szakmódszertani kiállítás és vizuáliskultúra-tanároknak szóló konferencia szervezésébe,⁵ ahol végre lehetőségünk nyílt Szegeden is (versengési szándék nélkül) megismerni a kollégákat, diákjaik munkáját, biztatni, támogatni egymást, gyönyörködni az elért sikerekben, és megmutatni, hogy él a szakma vidéken is. Meglepetésünkre már a program első, telefonos szerveződéskor (amit források hiányában önerőből finanszíroztunk) húsz szegedi középiskola jelezte részvételi szándékát még úgy is, hogy néhány intézményben már meg is szűnt minden művészeti tantárgy oktatása. De mindenhol ajánlottak olyan lelkes, támogató kollégát, aki legalább szakköri keretek között őrzi a lángot. Szomorúan

szembesültünk azzal is, hogy több intézmény tanári karában már egyáltalán nincsenek művészeti tárgyat oktató pedagógusok... Az SZTE Rajz–művészettörténet Tanszéke helyet biztosított számunkra, hiszen egy ilyen rendezvény alkalmas leginkább arra, hogy megmutassuk a leendő tanároknak, mi vár rájuk a közoktatásban.

Ezen a konferencián merült fel önmagunk identifikálásának a problémája is: kik is vagyunk mi valójában? Rajztanárok, művészstanárok, vizuáliskultúra-tanárok, környezetkultúra vagy vizuális kommunikáció szakos tanárok? Persze mindenki diplomájában más van írva, de az elnevezésekben rejlő tartalmi különbségek tényleg érthetően körülhatárolhatók? Jó lenne, ha a felelősök egyértelművé tennék, hogy mi az a szakmai irány, amely felé tartunk! Felfigyeltem arra, hogy több hivatalos dokumentum (bizonyítványok, adatlapok) még azt sem tudja eldönteni, hogy a vizuális és környezetkultúrát hogy kell leírni: kötőjellel vagy nélküle (vizuális és környezetkultúra?).

Visszatérek a házépítő gondolatomhoz: a vizuális kultúra fogalmának tisztázását követően hamar kiderül az is, hogy bár a természettudományos, reál és humán tantárgyakból, nyelvekből jól megalapozott tudással érkeznek a fiatalok középiskolánkba, vizuális látásmódjukról, gyakorlati, művészetelméleti ismereteikről nagy visszafogottsággal nyilatkozhatnak. Ha olyan szavakat használok órán, hogy relief, tört szín, táblakép, iparművészet, alkalmazott grafika stb., nem nagyon van diákom, aki érti, hogy mit akarok. A szaknyelv tulajdonképpen idegen nyelv, ahol a hangalakok jelentését el kell magyarázni ahhoz, hogy az a fogalom tartalommal párosuljon és a későbbiekben felismerhető legyen vagy beépülhessen a diák szókincsébe. A műalkotásokat elemezni és értelmezni is nehézkes, ha az alapszavak hiányoznak a fiataljaink ismereteiből. Ezt gyakorolni is kellene. (Érdeklődve keresném fel azt a kollégát, aki például ötszáz diákjával hajlandó fejlesztő szándékkal, írásban műelemző fogalmazásokat, rendszeresen gyakoroltatni, és azt becsülettel ellenőrizni...)

16.

17.

Szeretném én a tetőt feltenni az épületre, de hol vannak a falak?

Sokaknak gondja van az olló használatával, sniccert nem is láttak, agyagot a legtöbb fiatal sosem fogott, plasztikai, festészeti feladatot alsó tagozaton oldottak meg utoljára.

18.

A művészettörténeti alapok repedezettségét már meg sem említem... Vessek követ a kollégákra? Dehogy tenném, hiszen ismerem sok tanártársam mindennapi tapasztalatát és körülményeit. Az elit helyeket is és a méltatlanokat, a hozzáállást és a megbecsültség szintjét is. Nézzünk szembe a realitásokkal: kőből csak a mesében lehet levest főzni.

ben lehet levest főzni.

A legjobb az lenne, ha elkezdenénk komolyan venni a már általános iskolákban jelentkező problémákat, melyek továbbgyűrűznek egészen a felsőoktatásig. Ha egységben és felmenő rendszerben, átfogóan gondolkodnánk. Mert ha mi magunkat és egymást nem becsüljük, ki fogja ezt helyettünk megtenni?

Kezdeményezni szeretném, hogy alakuljanak olyan fórumok, ahol a különböző oktatási szintereken tanító kollégák össze tudják hangolni a kimeneteli követelményeket a későbbi tananyagtartalmakkal. Legyenek szakmai módszertani fejlesztőközpontok, és készítsék fel erre hivatott szakemberek a leendő és már gyakorló pedagógusokat az esetleges szemléletváltásokra. Ne csak az online médiákból értesüljünk azokról. Létrejöhetnek oktatófilmek, tévéműsorok. Olyan világ

19.

vesz bennünket körül, melyben Mona Lisa már nemcsak mosolyog, hanem beszél is és grimaszol, mert digitálisan életre keltették.⁶ Olyan testvériskolánk van Düsseldorfban, ahol a diákok tanórákon külön műtermekben – tudósok és művészek bevonásával – olyan robotokat készítenek, amelyek festeni

tudnak. Van olyan ország, ahol tantárgyak sincsenek már, de a csoportos, gondolkodtató, alkotói munka, a múzeum-pedagógia a diákok minden egyes napjának része! Illetve ahol már orvosi receptre írják fel a depresszió ellen a múzeumi belépőket, mert a művészet köztudottan alkalmas

arra, hogy jobb kedvre derítsen.⁷ Mi meg azon rágódunk, hogy végleg kiszorul-e a vizuális kultúra a tizenöt–tizennyolc éves generációk életéből, vagy esetleg mégis megmenekül. Tragikus és döbbenetes.

Hiszem, hogy hatékony eredményeket érhetünk el, ha az oktatásban nem megcsonkítjuk, hanem megadjuk azt a méltóságot a vizuális kultúra színes és izgalmas világának, melyet megérdemel. Mert jelenleg ez nagyon nem így van. Nemcsak az alacsony óraszám igazolja a tantárgy által képviselt értékek iránti teljes megvetést, hanem a társadalmi megbecsülés hiánya és olykor a többi tantárgyat képviselő szakember támogatásának hiánya is. A sok irányból tapasztalható, nem túl pozitív hozzáállás természetesen gyorsan kihat a diákok gondolkodásmódjára, munkamoráljára, értékítéletére és hosszú távú döntéseire is. Ha mindig a művészeti órákon viszik el a diákokat a kötelező orvosi vizsgálatokra vagy versenyfelkészítésre, ha ezen az órán írhatják a gyerekek a másik szakóra házóját, mert nem kötik le a kezét kreatív, manuális feladatokkal és unatkozik, ha folyton „ez csak egy készségtantárgy” stigmával minősítik a tantárgyat, ha csak kilencedik és tizedik osztályban marad meg az óra, értelmetlenül kivitelezhető gyakorlati tevékenység nélkül, akkor nem kell egy serdülő szájába rágni, hogy semmit sem ér a művészet, mindenki tudni fogja magától.

Fogjunk össze a többi tantárgyat oktató kollégával és, keressük meg azokat a kapcsolódási pontokat a különböző területek között, melyek összekötnek bennünket szétválasztás helyett. A fül nem mondhatja a szemnek, hogy nincs rád szükségem, mert ha az oktatás testében a területek egymás ellen fordulnak az óraszámokért vívott igazságtalan harcban, akkor a magyar iskolarendszernek nem túl szép jövőt prognosztizálhatunk. De mi lenne, ha újraélesztenénk a reneszánsz szellemiséget a magunk módján, ahol a komplexen gondolkodó polihisztor volt az eszménykép a szűk látókörű szakbarbár helyett? Ne nézze mindenki csak a maga érdekét, hanem a másikat is. Fejlesszünk tudományterületekkel, társművészetekkel összehangolt, kölcsönös megegyezésen alapuló tananyagokat a tantárgyi integráció jegyében, ahol a diákok sokoldalú ismeretei is előbukkanhatnak, alkalmazkodva a gimnáziumok sajátos szakterületeihez is. Ez nagy kihívás, komoly munka lenne, de lenne jövőképe és értelme.

20.

Ennél pedig mi a fontosabb az új generációkat nevelő pedagógusok és egy felelősségteljesen gondolkodó társadalom számára? Hát nem egy értelmes, értékes, hasznos oktatási szerkezet és használható tartalom kialakítása a régi erőszakos megnyirbálása helyett? Reménykedjünk, hogy nem a cinizmus és a teljes hozzá nem értés győz, hanem a szakmai összefogás!⁸

Mert mi, tanárok vagyunk ott a végeken, a mi jólétünkön, munkánkon, személyiségünkön, odaszántságunkon, elköteleződésünkön és hitünkön nagyon sok múlik. De döntően mégis csak az határozza meg a következő generációk jövőjét, hogy a vezetők milyen oktatási utat mutatnak, biztosítják-e a feltételeket, és megadják-e a gondolkodó, széles látókörű, kooperatív szemlélettel dolgozni tudó, sokoldalú fiatalok neveléséhez szükséges eszközöket és szabadságot, vagy tönkreteszik azt, ami akár még jól is működhetne. Ha megfogják a kezünket, mi elindulunk a jó irányba.

Ne hagyjuk ezt a csodás területet elhalni, hanem ragadjuk meg azokat a lehetőségeket, melyekkel elérhetjük, hogy a felnövekvők életének mindennapi részévé váljon a művészet, az alkotás és a teremtés, a befogadás és a megértés felejtethetetlen élménye!

JEGYZETEK

- 1 KISS Virág: *Képek tudománya a mérlegen: avagy többet ér-e még egy kép, mint ezer szó* = Új Pedagógiai szemle, 2009, 5–6. sz.; http://epa.oszk.hu/00000/00035/00133/pdf/EPA00035_upsz_200905_019-031.pdf
- 2 KABOS Eszter: *Jelentős részben az osztálytermen múlik, hogyan teljesítenek a diákok az iskolában*. 2019. 06. 27. <https://qubit.hu/2019/06/27/jelentos-reszben-az-osztalytermen-mulik-hogyan-teljesitenek-a-diakok-az-iskolaban?fbclid=IwAR0cagCXX7tex391OjCZwn-Fsx3u6zws3CGoD-WvN7GgNbreb3GApdR7A5XI>,
- 3 Erre a szomorú, de valós tényre Bodóczky István már 2009-es tanulmányában is elég egyértelműen utalt. BODÓCZKY István: *A rajz, vizuális kultúra tantárgy helyzete és fejlesztési feladatai*. 2009. 0. 17. <https://ofi.hu/tudastar/tantargyak-helyzete/rajz-vizualis-kultura>
- 4 Például miért vált elérhetetlenné a fantasztikus frissességgel, kortárs szellemmel, tartalommal létrehozott *Tölgyfa Program*, amely valódi változást hozhatott volna? <http://szavaiistvan.x3.hu/weblapkapcsoskonyv/kapcsoskonyvpdf/tantervek/tolgyfa.pdf>
- 5 *Rajztanárok klubja, (NEM) középiskolás fokon* címmel <https://www.facebook.com/rajztanarokklubja/photos/a.165>

- 1540428450276/2310249542579358/?type=3&theater
- 6 JÁNOSKA Rita: *Megmozdul Mona Lisa arca az új technológiának köszönhetően* = *Start Up!*, 2019. 05. 28. <https://startuponline.hu/megmozdul-mona-lisa-arca-az-uj-technologianak-koszonhetoen/>
- 7 Múzeumlátogatás receptre https://www.informed.hu/friss_hirek/muzeumlátogatás-receptre-219877.html
FAZEKAS Virág: *A művészi tevékenység aktiválja az agy jutalomközpontját* = *Impress Magazin*, 2019. 04. 30. <http://impressmagazin.hu/a-muveszi-tevekenyseg-aktiválja-az-agy-jutalomközpontját/?fbclid=IwAR2pE7OVbO1L86D5UfaZrK-KFLXqWj0I3SS9NYWEUu3YJNLPLBZ-Tfjcs5A>
- 8 BODÓCZKY István: *A vizuális nevelés a Nat 2018-as tervezetében*. 2018. 09. 26. http://www.tani-tani.info/vizualis_neveles_a_natban

KÉPEK JEGYZÉKE:

Az illusztrációkat a Szegedi Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium tanulói készítették

(Forrás: [Facebook] „vizuART” – Vizuális kultúra a Szegedi RMG-ben)

1. Tóth Zsófia és Császár Alexandra, 12. o.: Pop-art szelfi (fotó)
2. Halasi Soma, 10. o.: Kémia
3. Ónódi Sára, 10. o.: Dalí parafrázis betűkből (filctoll)
4. Hanzel Soma, 11. o.: Ex libris (tus)
5. Kiss Cintia, 12. o.: Egyvonalas bánat (filctoll)
6. Pető Zsófia, 9. o.: A tudás fénye
7. Koszta Kincső, 10. o.: A zene ereje
8. Pálvölgyi Bence és Sándor-Kérchi Sára, 9. o.: Nyuszi ül a fűben (fényfestés, fotó)
9. Urszuly Csenge, 9. o.: Szárnyalás (Chagall képrészletének kiegészítése, vegyes technika)
10. Majdajk Melinda, 9. o.: Ádám teremtése újraértelmezve (ceruza)
11. Babos Nikolett, 11. o.: Bölcsesség (tűfilc)
12. Szanka Anna, 9. o.: Góól! (Betű és tartalom egysége, fotó)
13. Regős Krisztina, 11. o.: Escher után szabadon (színes ceruza)
14. Dobó Virág, 12. o.: Szorongás (vizefesték)
15. Béres Blanka, 9. o.: Plasztika egy szál drótból
16. Balla Bendegúz, 12. o.: Épület barokkosan (papírmetszés, hajtogatás)
17. Vánkay Kata, Sümegi Soma, Siketh Nóra, Gaál Dóra, Berta Boglárka, 9. o.: Jackson Pollock-akció (parafrázis, fotó)
18. Széll Zsófia, 10. o.: Illusztráció Juhász Gyula: *Szonett Szegedhez* c. költeményéhez (színes grafika)
19. Koós Gabriella, 10. o.: Egységben a haza (grafika)
20. Bolváry Réka, 9. o.: Mitológiai lény (fotókollázs)